

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (İSMUS), V/1 (2020), s. ??

SANAYİ 4.0'IN MERKEZSİZLİĞİ: ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE DEVLETİN ROLÜ TARTIŞMALARININ SONU MU?

Ali İhsan KAHRAMAN*

Özet

Bu makalede 21. Yüzyılın birinci çeyreği bitmeye yaklaşırken en çok tartışılan konulardan biri olan dördüncü sanayi devriminin (Sanayi 4.0) uluslararası ilişkiler teorilerinde devletin rolü tartışmalarına muhtemel etkileri irdelenmiştir. Sanayi 4.0'ın otomasyon teknolojilerindeki odağının işsizlik oranını artırması veyahut iyi ihtimalle emek kavramının içeriğini değiştirerek nitelikli iş gücüne olan ihtiyacı artıracakı düşünülmektedir. Bununla beraber, her iki senaryo altında da işsizlik rakamlarının artacağı genel bir kabuldür. Bu minvalde, işsizliğin oluşturacağı sosyal denge bozulmalarının devletlerin toplumsal hayattaki rolleri üzerindeki etkilerinin uluslararası ilişkiler teorilerine de yansımaları kaçınılmazdır. Bu makale, Sanayi 4.0-İşsizlik-sosyal dengeler-devlet-teori ilişkisini incelemekte ve bir senaryo analizi yapmaktadır. Analizin sonucunda ise, işsizliğin veya emek niteliğinin değişiminde devletin rolünü azaltacağı değil, aksine artıracakını öngörmekte ve uluslararası ilişkiler teorilerindeki devletin rolü tartışmalarının daha da süreceğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sanayi 4.0, İşsizlik, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Devlet, Huntington*

* Arş. Gör. Dr. Ali İhsan Kahraman, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID:0000-0002-9514-7210, email: aliihsan.kahraman@medeniyet.edu.tr

DECENTRALIZATION IN INDUSTRY 4.0: THE END OF THE DEBATES IN INTERNATIONAL RELATIONS THEORIES ON THE ROLE OF THE STATE

Abstract

This article discusses the impact of the fourth industrial development (Industry 4.0) on the great debate in international relations discipline about the role of state in international relations theories. Industry 4.0, through automation mechanisms, is expected to increase the need for qualified labor by leading the increase in the unemployment rate in the world, or at best, by changing the content of the concept of labor. By the way, in all cases, the increase in unemployment rate is the common acceptance in discussions. In this respect, this article agrees with the inevitability of reflections on the debates in international relations theories of social disruptions due to increased unemployment. This article explores the relations between industry 4.0, unemployment, social disruptions, the state and international relations theories and makes a scenario analysis. In conclusion, it claims the increase of the role of the state, rather than a decrease, due to the unemployment or change in the qualification of labor, and therefore probably, the continuity of the debates over the role of the state in international relations theories.

Keywords: *Industry 4.0, Unemployment, International Relations Theories, The State, Huntington*

Giriş

21. Yüzyılın küresel ekonomi-politik sisteminin en önemli mihenk taşlarından biri, şüphesiz, 2008 Küresel Ekonomik Krizi olmuştur. Krizin ardından mikroekonomik ve makroekonomik birçok kriz baş göstermiş ve ardından çeşitli sosyo-politik dalgalanmalar yaşanmıştır. Avrupa Birliği'nde yaşanan borç krizleri, Arap dünyasında yaşanan ayaklanmalar, Amerika ve Çin'in karşılıklı ticaret yaptırımları, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar, yükselen ırkçılık, yaşanan ekonomik krizlere ve sosyo-politik dalgalanmalara verilebilecek birkaç örnektir. 2008 Küresel Ekonomik Krizi, bu gelişmelerin ya sebebi ya da etki düzeyini arttıran bir faktör olmuştur. Bununla beraber, 2008 küresel ekonomik krizin 'ekonomik sistem tartışmaları üzerindeki etkileri' kendini daha fazla hissettirirken (Kutlay & Karaoğuz, 2017), liberal demokrat ülkelerin neoliberal ekonomik politikaları terk etmeleri ve fakat otokrat ülkelerin serbest piyasa savunuculuğunu üstlenmeleri, küresel sistemik düzeyde yaşanan önemli bir kırılmanın başlangıcı olmuştur. Günümüz merkez-çevre teorilerinden çok-kutupluluk teorilerine kadar geniş bir skalada uluslararası ilişkiler, uluslararası ekonomi-politik ve siyaset bilimindeki teorik tartışmaları 2008 Küresel Ekonomik Krizin oluştuğu bu kırılmanın etkilerini de görmektedir (Ünay, 2017, s. 3).

21. Yüzyılın başlangıcında yaşanan bu tür sistemik kırılmaların akıbetleri ve çıkış yolları hakkında, 20. Yüzyılın 'teknolojik gelişme' odaklı tecrübelerinin bazı ipuçları verdiği düşünülmektedir. 20. yüzyılın başında yazdığı bir makalede Beard, teknolojinin 'bütün düşünce tarzları ve politikalar üzerindeki sarsıcı baskısının' siyaset biliminin en temel gerçeği olduğunu savunmuştur (Beard, 1927, s. 5). Beard'den 93 yıl sonra yazdığı kitabında Marchant da aynı noktayı tartışmış ve günümüz kavramsal ve teorik çerçevelerinin ortaya çıkan yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı yeni ortamı anlamak için yeterli olmadığını savunmaktadır (Marchant & Wallach, 2020). Benzer şekilde, 'hiçbir sosyal ve ekonomik gelişmenin teknolojiden bağımsız bir şekilde okunamayacağını' iddia eden Al-Rodhan, teknolojinin ekonomik sistemler üzerindeki etkilerine de odaklanmıştır (Al-Rodhan, 2011). Bu minvalde, 20. yüzyıl boyunca yaşanan birçok ekonomik krizin ardından piyasaların işlevselliğini kaybetmesi sonucu ortaya konan teknolojik gelişmeler ya piyasalara yeniden işlevsellik kazandırmış ya da yeni piyasa sistemlerinin kurulmasını sağlamıştır.

Örneğin, 1973'te yaşanan petrol arz krizinin ardından ortaya çıkan stagflasyon, ABD başta olmak üzere birçok Batılı ülkeyi yenilenebilir enerji teknolojilerinin araştırma-geliştirme (AR&GE) yatırımlarına yönlendirmiş ve akabinde yaşanan benzeri arz yönlü fiyat şoklarına karşı enerji ithalatçısı ülkelerin aynı stagflasyon ihtimali ile karşılaşmasını engellemiştir. Bir başka örnek, ekonomi-politik sistemin doğasından değil, bizzat gezegenin kendi doğasından yola çıkılarak verilebilir. Yergin'in ifade ettiği üzere, 'petrol sanayisinin ilk kurulduğu günden beri dünyada enerji kaynaklarının tükenmekte olduğu tartışmaları beş sefer gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, her seferinde yaşanan teknolojik gelişmeler kullanılabilir konvansiyonel enerji rezervlerinin artmasını sağlamış ve sonucunda beklenen tükenme gerçekleşmemiştir' (Yergin, 2011). Sonuç olarak, 20. Yüzyılın tecrübeleri ışığında, küresel ekonomi-politik sistemde yaşanan krizlerin ardından gerçekleşen teknolojik gelişmelerin ekonomik ve sosyo-politik sonuçlarının kaçınılmaz olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu makale de, 2008 küresel ekonomik krizin ardından yaşanan artçı krizlerle paralel ortaya çıkan Sanayi 4.0 tartışmaları ve uygulamalarının muhtemel sosyo-politik etkilerine odaklanmakta ve bu etkiler üzerinden uluslararası ilişkiler teorilerindeki devletin rolüne yönelik tartışmalara olabilecek muhtemel etkisine dair bir öngöründe bulunmaktadır. Aynı zamanda, son dönemlerde daha fazla tartışılmaya başlanan sanayi 4.0-uluslararası ilişkiler etkileşiminin bir başka boyutunu ele almayı amaçlamaktadır.¹ Makalenin birinci bölümünde sanayi 4.0 tartışmaları iş piyasasının genel hatları ile ele alınacak ve Huntington'ın sosyal denge formülasyonuna uygulanacaktır. İkinci bölümde, sanayi 4.0 konusuna bir es verilecek ve uluslararası ilişkilerde devletin rolü tartışmaları genel hatları ile özeltenecektir. Üçüncü bölümde, sanayi 4.0 tartışmasının ortaya çıkardığı sosyo-politik sonuç ile uluslararası ilişkilerde devletin rolü tartışması bağdaştırılacaktır. Temel olarak cevabı aranan soru, küresel etkileşimin hiç olmadığı düzeye çıktığı günümüzde, uluslararası ilişkilerde devletin rolünün azaldığı savına, küresel ekonomi-politiği en güçlü trendlerinden olan sanayi 4.0 gelişmelerinin muhtemel etkileridir. Bununla beraber ifade etmek gerekir ki, bu makaledeki temel maksat gelecek tasavvuru yaparak olmayı var gibi göstermek değil, aksine yaşanması muhtemel bir senaryonun etkilerine yönelik tartışma yapmaktır. Bu tartışma, makroekonomik dengeler ve sosyal dengeler olmak üzere iki temel başlık altında yapılmaktadır.

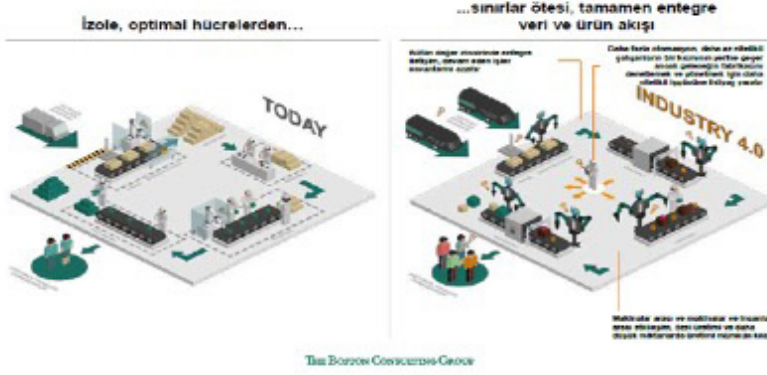
Sanayi 4.0 Tartışmaları ve Makroekonomik Dengeler

Dünya Ekonomi Forumu'nun 2016 yılında ifade ettiği üzere, Sanayi 4.0'ın dünyanın ekonomik düzeninin geleceğini temelinden değiştireceği ve şekillendireceği, yönetim dahil olmak üzere birçok alan üzerindeki dönüştürücü etkisinden dolayı kendisinden önceki sanayi devrimlerinden farklı olduğu kabul edilmektedir. Sanayi 4.0, Sanayi Devriminden bugüne kadar yaşanan üretim zincirindeki verimlilik ve hızlilikta ortaya konan sıçrama noktalarının dördüncüsü olarak tanımlanabilir. Sanayi 4.0'dan önceki dalgalar, 18. yüzyılın başında buharlı makinelerin icadı, 20. Yüzyılın başında elektrikli seri üretim, 20 yüzyılın sonlarında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim sayesinde sanayideki otomasyona geçiştir. Sanayi 4.0 ise siber/fiziksel sistemler ve dinamik veri işleme sistemleri ile değer zincirlerinin uç uca bağlandığı 4. dalganın ismidir. Sanayi 4.0 dalgasının dört ana akımdan oluşması beklenmektedir. Bu akımlar sensörlerin, üretim araçlarının ve bilgi teknolojilerinin birbirine artarak bağlandığı sistemlere zemin hazırlayarak, tek bir şirketin ötesine geçen endüstriyel değer zincirleri oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak, bir yandan üretim maliyetlerinin düşmesi, diğer yandan daha hızlı, esnek ve verimli üretim süreçlerinin oluşacağı öngörülmektedir (Schwab, 2016). Üretim süreçlerinde meydana gelen bu gelişim Şekil 1'de özetlenmektedir. Şekil 1, aynı zamanda sanayi 4.0 ile uluslararası ilişkiler teorilerinin ilişkilendirebileceği zemini de sunmaktadır.

¹ Sanayi 4.0-Uluslararası İlişkiler etkileşimine dair bazı çalışma örnekleri için bkz. Bonciu, F. (2019). Impact of the 4th Industrial Revolution on the World Order. *Romanian Journal of European Affairs*, 19(2), 51-62; Benyera, E. (2021). *The Fourth Industrial Revolution and the Recolonisation of Africa*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003157731>; Lesley Masters. (2021). Africa, the Fourth Industrial Revolution, and digital diplomacy: (Re)Negotiating the international knowledge structure. *South African Journal of International Affairs*, 28, 361-377.; Ermagan, İ. (2022). Uluslararası İlişkiler ve Teknoloji İlişkisi Endüstri 4.0, Siber Uzay ve Uzay Dünyası. Nobel Yayıncılık.

Şekil 1. Sanayi 4.0 - Günümüz ve Beklentiler

Sanayi 4.0'ın ana fikri: Entegre, otomatize ve optimal üretim akışı

Kaynak: Boston Consulting Group

2008 Küresel Ekonomik Krizinden itibaren birçok dinamik tarafından bozulmuş olan küresel makro-ekonomik dengelerin yeniden sağlanabilmesi günümüzde büyük önem arz etmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisinin ardından bütün piyasaların dengeleri alt üst olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu gidişatı döndürebilmek için gerekli adımların neler olabileceğinin tartışılması ile sanayi 4.0 dalgasının kendini giderek hissettirmesi aynı döneme denk gelmiştir. Her ne kadar sanayi 4.0 dalgasının küresel ekonomik kriz gibi son yıllarda yaşanan krizlere bir cevap niteliği taşıması beklense de, tam entegre akıllı bir küresel üretim sisteminin kurulabilmesi için gereken yatırım tutarının büyüklüğü, Sanayi 4.0 dalgasını mevzu bahis krizlere cevap olmaktan çok krizlerin bir dinamiği yapma tehlikesini de taşımaktadır. Buna karşın, Sanayi 4.0 dalgasının para, mal ve hizmetler ve işgücü piyasası üzerindeki beklenen etkileri yatırım maliyetinden daha önemli sonuçlar üretme potansiyeline sahiptir. Bu etkilerin en önemlisi ise, sanayi 4.0'ın tamamen gerçekleştirilmesi halinde mobilizasyon kabiliyetinin günümüzden de yüksek seviyelere ulaşmasından ileri gelmektedir.

Sanayi 4.0'ın oluşturması beklenen mobilizasyonun kaçınılmaz sonuçlarından bir tanesi makro-ekonomik dengelenme mekanizmalarının temelden değişmesi ihtimalidir. Sanayi 4.0, hem üretim süreçlerini hızlandırarak hem de lojistik sektörünü daha entegre hale getirerek mal ve hizmetler piyasasında önemli bir mobilizasyon oluşturacaktır. Bununla birlikte, ödeme sistemlerindeki merkezi sistemin ortadan kalkması gibi ihtimaller de para piyasasının dengelenme mekanizmalarında köklü değişikliklere sebep olacaktır. Bu sebeple hem mal ve hizmetler hem de para piyasalarının dengelerinin bir miktar bozulmakla beraber, bu bozulmanın pozitif yönde olacağı öngörülmektedir, çünkü daha kaliteli malların daha ucuz maliyetlere mal edilerek, daha düşük fiyatlara satılması mümkün hale gelecektir. Mal ve hizmetler piyasasındaki müspet yöndeki bu gelişme, para piyasalarında da faizlerin düşmesi gibi olumlu gelişmelere öncülük edebilecektir. Üretim sektörünün maliyetlerinin ucuzlaması, aynı zamanda yatırım maliyetinin de düşmesi anlamına gelecektir.

Müspet yöndeki bu denge bozulmasının sonucunda ise, piyasaların kendi dengesini kendisinin bulması gerektiğine yönelik neoliberal düşüncenin tekrar ağırlık kazanması ve devletlerin küresel ekonomi-politik sistem içindeki varlığının azalmasına sebep olabilecektir. Her ne kadar son yıllardaki neo-merkantilist ekonomi politikalarının yükselişi bunun aksini gösterse de, bu durum henüz sanayi 4.0 hamlesinin ölçek ekonomisine ulaşamamış ve yatırım maliyetlerinin düşmemiş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bununla beraber, COVID-19 pandemisi sonucunda oluşan arz yönlü ekonomik kriz dalgaları, piyasaları sanayi 4.0 hamlelerinden daha fazla etkilemiş görünmektedir. Aynı zamanda, bu arz yönlü krizlerin piyasalardaki rekabet koşullarını olumsuz etkilemiş olması, beklentilerin tersine bir sürecin oluşmasına sebep olmuştur. Buna karşın, teorik olarak, sanayi 4.0 dalgalarının mal ve hizmetler piyasasında uzun vadede müspet bir denge bozulmasına yol açması beklenmektedir. Dolayısıyla yatırım maliyetlerinin düştüğü ve rekabet koşullarının yeniden oluştuğu dönemler ile birlikte devletlerin neo-merkantilist politikalarından vazgeçmesi beklenmektedir.

Mal ve hizmetler ile para piyasalarındaki müspet yöndeki gelişmeye yönelik teorik beklentinin aynısı, işgücü piyasası için beklenmemektedir. Bilindiği üzere, işgücü piyasasında müspet yönde bir gelişme olabilmesi için istihdamın artması ve işsizlik oranının düşmesi gerekmektedir. Buna karşın robotik teknolojinin niteliksiz işgücünü bertaraf etmesi sebebiyle, sanayi 4.0 dalgası istihdam oluşturmak yerine işsizlik oluşturma tehlikesi taşımaktadır. Her ne kadar niteliksiz işgücünden nitelikli işgücüne bir mobilizasyon gerçekleşeceği düşünülse de, bu senaryonun uzun vadede gerçekleşmesi dahi zor bir ihtimaldir. Niteliksiz işgücünün nitelikli işgücüne dönüşmesinin zorluğu ve uzun süreli olması, işgücü piyasasındaki menfi yöndeki bu gelişmenin devletin ülke ekonomilerindeki önemini ve rolünü koruması anlamına gelebilir. Niteliksiz işgücünü oluşturan kitlelerin sanayi 4.0'ın oluşturduğu ekonomik düzene ayak uydurmasının zaman alması, aynı zamanda sanayi 4.0 üretim sürecinin de akamete uğraması sonucunu getirebilir. Zira sanayi 4.0'ın entegre ve otomatize üretim süreci içerisinde kendisine yer bulamayan niteliksiz işgücünün gelirleri de ciddi oranda düşecektir. Bu durumda bu kesim, sanayi 4.0'a geçmek için yüksek yatırım maliyetine katlanan firmaların ürettiği ürünleri de talep edemeyeceklerdir.

Mevzu bahis talep zayıflaması ise, niteliksiz işgücü sanayi 4.0'ın hamlesinin gerektirdiği niteliklere sahip olana kadar dalgalı bir seyir içerisinde devam edecek ve bunun sonucunda mal ve hizmetler ile para piyasalarındaki müspet yöndeki bozulmayı da menfiye çevirme tehlikesini barındırmaktadır. Bu makale, sanayi 4.0'ın oluşturması beklenen yeni ekonomik yapılanma içerisinde, devletin kendine yer bulacağı noktanın tam olarak işgücü piyasası olmasını beklemektedir. Devletten beklenen en temel görev, birinci olarak niteliksiz işgücünün sanayi 4.0'ın oluşturacağı yeni üretim süreçlerinin ihtiyaç duyduğu niteliklerle donatılacak bir eğitim sistemini oluşturması, bununla beraber ikinci olarak da talep zayıflamasının önüne geçmesi olacaktır. Eğitim sisteminin piyasasının ihtiyaçlarına göre revize edilmesi beklentisi, yeni bir durum değildir. Teknolojinin gelişmesi ile beraber, 'önceden de var olan' (Ranson, 1986, s. 1053) eğitim sistemi-piyasa uyumu beklentisini daha çok güçlendiren bir kaynak teşkil etmiştir (Machová et al., 2021, s. 18).

Buna karşın, talep zayıflamasının önüne geçilmesi için devletin niteliksiz işgücüne gelir desteğinde bulunması kaçınılmaz bir çözüm olarak görülmesi muhtemeldir. Bu desteğin Malthusyan bir mantık içerisinde mi yoksa Keynezyen bir anlayışla mı yapılabileceği günün şartlarına bağlı olarak değişecek olmakla beraber, bu makalenin temel sorusu açısın-

dan önemli olan herşeyin otomatize olacağı bir ekonomik yapılanma içerisinde devletin kendine yer bulabilmesidir. Her ne kadar devlet için bu istegin handikapları olsa da, devletin ekonomik yapının içerisinde kendine yer bulması, neo-liberal beklentilerin aksine, Sanayi 4.0 hamlesinin devletin varlığının zayıflamasından daha çok, güçlü olduğu alanların değişmesi sonucunu doğuracaktır. Dolayısıyla, devlet başta olmak üzere merkezi yapıları zayıflatacağı düşünülen sanayi 4.0, aksine devletin ekonomi-politik sistem içerisindeki güç kaynağını değiştirmesi muhtemeldir.

Sanayi 4.0 Tartışmaları ve Sosyo-Politik Dengeler

Makro-ekonomik dengeler gibi sosyo-politik dengelerin de sanayi 4.0'ın oluşturması beklenen yeni ekonomik yapılanmadan etkilenmesi kaçınılmazdır. Ekonomik krizlerin sosyal patlamalara sebep olduğu Arjantin ve Yunanistan gibi örnekler düşünüldüğünde, bir ülkede ekonomik yapılanmaların sebep olabileceği sosyal patlamalar, ekonomik yapı için de toparlanması çok zor sonuçlar doğurabilmektedir. Sanayi 4.0 da, özellikle işgücü piyasası üzerinde açıklanan etki kabiliyetinden dolayı, sosyo-politik dengeler üzerinde önemli bir etki alanına sahip olabilecektir. Bununla beraber, sosyo-politik dengelerin etki mekanizmasına dair mevcut literatürdeki kavramsal çerçevelerden beslenmek makalenin amaçları doğrultusunda faydalı olacaktır. Her ne kadar bu makale Huntington'ın kavramsal çerçevesinden beslenecek olsa da, sosyal patlamaların ekonomi ile ilişkisinden yola çıkarak sosyo-politik krizlerin sebeplerine yönelik farklı açıklamalar da mevzu bahistir. Örnek olarak, Malthus'a göre geçim kaynaklarının arzında yaşanan problemler sosyal problemlerin temel nedenidir (Malthus, 1966). Sosyal Darwinizm'e göre, var olmanın var olma mücadelesi ve varolanın hayatta kalma çabası sosyal patlamaya neden olan en önemli etkenlerdir (Jones, 2011, p. 167).

Buna karşın, Freud ve kimi psikologlara göre de insanın içerisinde var olan ve 'engellenemeyen yıkıcı güç' isteği sosyal patlamalara neden olmaktadır (Elliott, 2004, p. 21). Sosyal krizlerin nedenlerine yönelik geniş ve derin bir literatür bulunmasına karşın, krizlerin oluşma süreçlerine dair katmanlı yaklaşımı sebebiyle sosyo-politik dengeler ile sanayi 4.0 arasındaki bağlantıyı kurmaya daha elverişli görülen Huntington'ın kavramsal çerçevesi, sosyo-politik dengelere yönelik analizin temelini oluşturacaktır. Huntington (1968), sosyo-politik krizler ile ekonomik yapılanma arasındaki bağlantıyı daha kademeli bir bakış açısı ile ele almıştır. Bir başka ifadeyle, ekonomik yapılanma ile sosyo-politik dengeler arasındaki bağlantıyı tek yönlü ve doğrusal olarak görmemiştir. Formül 1,2 ve 3 Huntington'ın "bir devlet neden siyasi istikrarsızlık yaşar" sorusuna dair verdiği sistematik bakış açısına sahip cevabını yansıtmaktadır (Huntington, 2006, s. 55):

$$\frac{\text{Sosyal Mobilizasyon}}{\text{Ekonomik Gelişme}} = \text{Sosyal Hüsrân} \quad (\text{Formül 1})$$

$$\frac{\text{Sosyal Hüsrân}}{\text{Mobilite İmkanları}} = \text{Politik Katılım} \quad (\text{Formül 2})$$

$$\frac{\text{Politik Katılım}}{\text{Politik Kurumsallaşma}} = \text{Siyasi İstikrarsızlık} \quad (\text{Formül 3})$$

Formül 1, ekonomik gelişme seviyesinin sosyal mobilizasyonu karşılayıp karşılamadığına odaklanmaktadır. Buna göre, bir ülkedeki ekonomik gelişme seviyesi o ülke insanların dinamik ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde olması sonucunda o ülkede sosyal hüsrana yaşanması kaçınılmazdır. Her ne kadar bu durum toplumun farklı sınıflarına göre değişse de, toplumun vasatına göre düşünülmesi genel bir resim görmek açısından faydalı olmaktadır. Formül 2 ise, yaşana sosyal hüsrana yönetim mekanizmalarına ne kadar etki edebileceğini gösteren bir mahiyet taşımaktadır. Buna göre, ekonomik gelişmenin yetersizliğinden dolayı hüsrana içerisinde olan toplumların mobilite imkanları ne kadar az olursa, sosyal hüsrana politik katılıma dönüşmesi o kadar fazla olacaktır. Formül 3 ise, ortaya çıkan politik katılımın ülke siyaseti üzerindeki etki şartını göstermektedir. Buna göre de, ülkedeki politik kurumsallaşmanın seviyesi düştükçe, siyasi istikrarsızlık doğurması sebebiyle, ortaya çıkan politik katılımın ülke siyasetinde dengeleri bozma ihtimali o kadar artacaktır.

Sanayi 4.0'ın sonucunda oluşacak niteliksiz işsiz kitlenin aynı zamanda sosyal mobilizasyonu da artıracığı hesaba katıldığında, sosyal hüsrana yaşanması kaçınılmazdır. Sosyal hüsrana da siyasi istikrarsızlığa giden yolu açtığı düşünülürse, bu sistematığın önünü tıkayacak bir güce ihtiyaç bulunmaktadır. Zira sanayi 4.0 yatırımlarının geleceği de bir miktar siyasi istikrara bağlıdır (Schwab, 2016). Huntington sistematığına göre, sistemin siyasi istikrarsızlık üretmesinin önüne mobilite imkanlarının ayarlanması ve politik kurumsallaşma ile geçilebileceği düşünüldüğünde, sanayi 4.0 sonucunda devlete duyulacak ihtiyacın varlığı açıktır. Zira mobilite olanaklarının ve politik kurumsallaşmanın optimum düzeyde ayarlanması ancak devlet eliyle gerçekleştirilebilir. Politik kurumsallaşmanın devletin minimize edilmesini engelleyecek bir unsur teşkil edeceği açıktır zira politik kurumsallaşma devletin bizzat varlık yollarından biridir. Bununla beraber, mobilite olanaklarının düzenlenmesi de devleti toplumsal düzeni sağlayan asıl aktör haline getirmektedir.

Devletin mobilite olanaklarını regülasyonundan kasıt, sosyal mobilizasyon ve ekonomik gelişme arasındaki bağıntıdan ortaya çıkan sosyal hüsrana politik bir katılım oluşturmayacak şekilde kanalize edilmesidir. Sosyal hüsrana yaşayan toplumların kanalize edilme yollarının tarihine bakıldığında ise ortaya üç yol çıktığı görülmektedir: 1. Bastırma, 2. Popülist iç politik yaklaşımlar, 3. Dış Politika. Birinci olarak bastırma, devletin topluma karşı zor kullanması anlamına gelmektedir ki bunun sonucunda politik katılımın artma ihtimali çok yüksektir. Bu durum, aynı zamanda, insanların devlet yönetimine olan rızalarında da önemli bir kayba yol açabilecektir. Dolayısıyla, politik katılımı engellemek isteyen devletlerin politik katılımı artıracak bu tür bir yolu tercih etmesi pek düşünülemez. Bununla beraber, niteliksiz işgücü sayısının artması sonucunda bastırılması gereken işyana katılan insan sayısının da artacağı düşünüldüğünde, işsiz sayısı arttıkça devletin şiddet kullanımının artması beklenir. Bu durum da, sanayi 4.0'ın yaygınlaşması sonucunda işsizlik-devlet şiddeti pozitif korelasyonu sonucunu doğurabilecektir.

İkinci olarak popülist iç politikalar, toplumun enerjisini tüketecek bir alan olarak görülebilir. Özellikle, siyasi partiler arasında yaşanan mücadelelerin popülist bir söyleme çekilmesi, özellikle 20. yy, sanayi 3.0 ve neo-liberal politikaların hâkim olduğu dönemlerde görülmüştür. Popülist söylemlerin artması, genel itibarıyla, toplumun iki homojen ve antagonistik parçaya ayrılması (Mudde, 2004, s. 543) ve bunlar arasındaki mücadelenin sonucunda, politikanın insanların istediği gibi yönetildiği düşüncesinin hâkim olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, toplumun popülist söylemlerin hâkim olduğu alanlara mobilize olabileceği kanalların açılması, devletlerin üretebileceği bir başka politikadır. Bununla beraber, popü-

list iç politik yaklaşımlarının da, bastırma politikası gibi, sosyal hüsrani azaltması kesin olarak beklenemez. Zira popülizmin psikolojik olarak agresifliği tetiklediği ve böylece sosyal patlamalara sebep olabileceği bilinmektedir.

Üçüncü olarak, toplumların mobilize edilebileceği diğer yol da dış politikadır. Geleneksel ifade ile dışarıda oluşturulan ‘kötü’ içeride sağlanacak bir birlikteliğin temel taşı olacaktır. İçeride sağlanan birliktelik ise sosyal patlamaların önüne geçebilecek bir toplumsal ruh oluşmasını sağlayacaktır. Her ne kadar içeride oluşturulan dışarıdaki kötüye karşı kurulan birliktelik sürekli devam eden ve asla sarsılmayan bir niteliğe sahip olmasa da, dönemsel toplumsal birliktelik ruhu dahi sosyal patlamanın yaşanmasının önüne geçecektir, çünkü Huntington’ın sistematığında sosyo-politik krizler ancak uzun dönemlerin ardından vücut bulabilir. Sosyo-politik krizler odaklı düşünüldüğünde, aradaki bu tür kesintiler, mobilite olanaklarını negatif yönlü etkileyecek ve sosyal hüsrani sonucunda menfi politik katılımın gerçekleşmesinin önüne geçecektir. Özellikle işsiz ve sanayi 4.0’ın ihtiyacı olan niteliğe sahip olmayan insanların yaşadıkları hüsrani birleştirici bir alana kanalize edilmesi, sanayi 4.0 bazında yapılan yatırımların geleceğini korumak açısından da elzem olacaktır.

Toplumların dış politik konularda düşmanlara karşı birliktelik ruhu sağlamanın uluslararası ilişkiler teorileri açısından en önemli sonucu, devletlerin yeni küresel ekonomi-politik yapılanmada etkinliğini koruyabilmeleri olacaktır. Zira yeni ekonomik yapılanmada sosyo-politik krizlerin önüne geçecek, sürekli bir diğerine karşı mücadeleye eden bir devletler topluluğu olarak kalacaktır. Sonuç olarak, makro-ekonomi itibarıyla doğan işsizlikten mütevellit talep zayıflaması ve sosyo-politik dengeler itibarıyla de artan işsiz kesimin oluşturması muhtemel siyasi istikrarsızlığın önüne geçilebilmesi için devletlerin kendi toplumlarında minimize olması pek mümkün görünmemektedir. Sonuç olarak, sanayi 4.0 gelişmelerinin sonucunda devletlerin rollerini kaybetmemesi, devlet endeksli uluslararası ilişkiler teorilerinin (realizm, liberalizm ve neo-versiyonları) analiz kabiliyetlerini devam ettirebilmelerini sağlayacak gibi görünmektedir. Bununla beraber, uluslararası ilişkiler teorilerindeki *devletin* kapsamının da değişmekte olduğu düşünüldüğünde, bu kapsam değişiminin de incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Devlet

Uluslararası ilişkiler teorilerinin “her birinin dönemin siyasal ve ekonomik yapılanmasının bir yansıması olduğunu ve üretilen her yeni düşüncenin bu etkilere paralel olarak gündeme geldiğini söylemek mümkündür” (Arıboğan, 2007, s. 326). Soğuk Savaş’ın bitişinin ardından küresel ekonomi-politik sistemin dinamiklerinde sürekli belirsizlikler ve değişimler yaşandığı düşünüldüğünde, Soğuk Savaş dönemindeki realizm örneğinde olduğu gibi stabil ve dominant bir uluslararası ilişkiler teorisinin varlığından söz edilemez. Soğuk Savaşın bitiminden 11 Eylül olaylarına kadar ‘güvenlikleştirme’ kavramı ile Kopenhag Okulu ve kimlik kavramı üzerinden sosyal inşacılık teorisi etkisini göstermişken, 2001 sonrası dönemde güvenlik teorileri ve realizmin yeniden önem kazandığı bir zaman dilimi yaşanmıştır. 2008 küresel ekonomik krizi ise ekonominin uluslararası siyasetteki önemini tekrar hatırlatarak ekonomi-politik yaklaşımları ön plana çıkarırken ABD’de Trump’ın başkan seçilmesi ile birlikte iç politika-dış politika bağlantısının tekrar gündeme geldiği bir döneme şahitlik edilmiştir. Son olarak COVID-19 pandemisi ile birlikte uluslararası kurumların yeniden önem kazanmaya başlayacağı bir dönemin altyapısı oluşurken, Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında yeniden Soğuk Savaş yıllarına benzer bir ‘çok merkezli, iki kutuplu’ bir küresel ekonomi-politik sistem tartışmaya açılmıştır.

Uluslararası ilişkiler teorilerinde devletin rolünü anlamak için hangi teorinin devleti temel analiz birimi olarak aldığına bakmak yeterli olacaktır. Analiz birimini devlet dışındaki unsurlardan seçen teoriler için uluslararası siyasette devlet önemini yitirmektedir. Dünya sistemi teorisi, post yapısalcılık, küreselleşme teorileri ve sınıf temelli yaklaşımlar bu tür teorilere örnek olarak gösterilebilir. Buna karşın, analiz birimi olarak yine devleti temel alan realizm, liberalizm, jeopolitik yaklaşımlar ve eleştirel yaklaşımlar gibi teoriler ise, küresel ekonomi-politik sistemi hala devlet endeksli anlamaya gayret etmektedir. İdeal düzeyde hepsi küresel ekonomi-politik düzenin bir kısmını açıklayabilirken, pratik düzeyde bu teorilerden hangisinin daha iyi açıklama yapabildiği ise, yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi, tarihsel olayların seyrine göre değişim göstermektedir. Öyle ki, bu değişim sadece teoriler arası değişimi değil, aynı zamanda teorilerin neo versiyonlarının oluşmasına dahi sebep olmaktadır. Bunun en güzel örneğini ise realizmin verdiği söylenebilir.

Birçok realizm çeşidi olmasına karşın, realizmin kendi dönemlerinde en çok karşılık bulan üç alt geleneğinin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar klasik realizm, neorealizm ve neoklasik realizmdir (Ersoy, 2014, s. 165). Klasik realizmin uluslararası ilişkileri incelerken en temel kabulü, devletler ile insanlar arasında doğaları gereği benzerlikler bulunduğu ve dolayısıyla, insan doğasından yola çıkarak devletler arası ilişkilerin ve devletlerin dış politikalarının incelenebileceğidir (Ersoy, 2014, s. 166). Özellikle 19. yüzyıl dünya siyasetini anlamak için ortaya konan klasik realizm modern devletin etkisini anlayabilmek için çok etkili olmuştur. Bununla beraber, 20. yüzyılda başta Milletler Cemiyeti olmak üzere uluslararası örgütlerin kurulmasından sonra ortaya çıkan dünya siyasetini anlamak için klasik realizm etkinliğini kaybetmiştir, zira devletler üstünde yaptırım kabiliyeti olan kurumların varlığı, klasik realizmin öngördüğü bir durum değildir. Bu noktada, neo-realist akım oluşmuştur. Neo-realizm, klasik realizmin varsayımları üzerine çeşitli değişiklikler yaparak gelişmiştir. Temel farklılığı küresel ekonomi-politik sistemde bir tek devletlerin değil, aynı zamanda devletler-arası kurumlarında bir aktör olabileceğini kabul etmesidir.

Buna karşın neorealizme göre de, küresel ekonomi-politiğin temel aktörü devlettir. Buna yönelik, Kenneth Waltz “devletlerin hem kendi hem de devlet-dışı aktörlerin onlara göre faaliyet gösterdikleri kuralları koyan ve bu kurallar bozulduğunda kuralları tekrar koyan aktörler” olmasını sebep olarak göstermiştir (Ersoy, 2014, s. 175). Neoklasik realizm ise, Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından devlet-içi aktörlerin devletler-arası ilişkilerde rol sahibi olmaya başlamasını göz önünde tutar ve dış politikanın nasıl ortaya çıktığını incelemeye yönelir. Örneğin, neoklasik realistlere göre, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında Avrupadaki ve Asya'daki askeri varlığını artırması, karşısında ikinci büyük gücün tehdidi kalmadığından dolayı ne klasik realistler gibi insanın mücadeleci fitratına dayanarak açıklanabilir, ne de küresel ekonomi-politiğin muzaffer hegemonu olmasından dolayı uluslararası sistemin baskısının bir sonucu olarak açıklanabilir (Lobell et al., 2009, s. 2). Dolayısıyla, yeni bir anlayış tarzına ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaç da devletlerin üniter ve homojen bir yapı olmadığını kabul etmekte geçmektedir. Bu üç alt-teorinin de kendilerine has okumaları ve analiz çerçeveleri bulursa da, üçünün de birbirinden tam anlamıyla ayrıldığı söylenemez.

Zira hepsinin ortak özelliği, “uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu ilkesi ve güç ve yeteneklerin uluslararası sistemin birimleri arasında dağıldığı varsayımdır” (Arıboğan, 2007, s. 247). Üç versiyon realizm de uluslararası sistemin ana aktörünün devlet olduğunda hemfikirdir. Buna karşın, üç versiyonunun gelişiminden de görüldüğü üzere realizm devletin tekilliğinden devlet-içi ayrımların etkisini incelemeye doğru bir seyir izlemiştir.

Bu minvalde, günümüzdeki en önemli gelişmelerden birisi olan ve tüm yaşam alanlarını etkileyeceği beklenen sanayi 4.0 hamlesinin uluslararası ilişkiler teorilerinde devletin oynadığı rol üzerinde etkili olmaması da düşünülemez. Günümüze kadar, devletin tekilliğinden devlet-içi ayrımların etkisine doğru bir dönüşüm yaşayan uluslararası ilişkiler teorilerinin, farklı alanlarda merkezleşme trendini körükleyen sanayi 4.0 hamlesinden aynı yönde etkilenip etkilenmeyeceği uluslararası ilişkiler teorileri literatürü açısından önem arz etmektedir.

Sanayi 4.0 Altında Uluslararası İlişkilerde Devletin Muhtemel Rolü

Paul Nitze'in haklı ifadesindeki gibi teorilerin temel işlevi 'kompleks bilgileri daha anlaşılabilir kılmaktır' (Nitze, 1959, p. 2) ve küresel ekonomi-politik sistemin son 40 senesinde yaşanan bu tarihsel savrulmaları anlamak için önemli düzeyde bir teorik atılıma ihtiyaç doğurmuştur. Bu süre içerisinde ortaya çıkan gelişmeler ve bunların oluşturduğu bilgi birikimi, bu süreci anlamak için ortaya atılan teori sayısını da eksponansiyel bir şekilde artırmıştır. Bununla beraber, sadece teorik düzeyde bir artış değil, aynı zamanda ontolojik ve epistemolojik ekollerde de önemli bir çeşitlenme yaşanmıştır. Buna karşın, neredeyse bütün teorik çalışmaların ortak sorunsalı olan 'devletin küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki rolünün geleceği' problemi, önemini hala korumaktadır. Bu makale de, bütün teorik savrulmalar ve çeşitlenmelere rağmen önemini koruyan bu sorunsalın üzerinden, Sanayi 4.0 tartışmaları ile uluslararası ilişkiler teorileri arasındaki bağlantıyı tartışmaktadır. Bir başka ifadeyle, uluslararası ilişkiler teorileri ile sanayi 4.0 arasındaki ilişkinin bu makaledeki kesişim kümesi devletin küresel ekonomi-politik sistem içerisindeki rolü olmaktadır. Dolayısıyla, makalenin bu kısmı sanayi 4.0 ekonomik yapılanmasının devletin küresel ekonomi-politik sistem içindeki rolünü azaltıp azaltmayacağı senaryoları üzerinden uluslararası ilişkiler teorilerindeki devletin konumunu tartışmaktadır.

Birinci bölümde görüldüğü gibi, sanayi 4.0 hamlesi gerek talep zayıflaması üzerinden makroekonomik dengeler gerek işsiz nüfusun artışı sebebiyle sosyo-politik dengeler itibarıyla devletin iç politik düzende rolünü korumasına yardımcı olmaktadır. İkinci bölümde üzerinde durulduğu gibi de, uluslararası ilişkiler teorilerinde '*etkin tekil devlet*' anlayışından '*ayrık devlet*' anlayışına doğru bir genişleme yaşanmıştır. Burada önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Küresel ekonomi-politik sistem içerisinde bir yandan sanayi 4.0 sonucunda güçlenen ya da gücünü koruyan bir devlet mevzu bahisten, diğer yandan teoriler bazında ayrışan ve heterojen hale gelen bir devlet mevzu bahistir. Bir başka ifadeyle, teoriler bazında iç politikasında klikleşen aktörler arasındaki çekişmelerin dış politikasını etkileyebildiği bir devlet yapılanması meydana çıkmaktadır. Dolayısıyla, sanayi 4.0 hamlesinin güçlendirdiği devletin 19. ve 20. yüzyıllardaki devlet kavramı ile aynı şekilde ele alınmaması anlamlı olmaktadır. Sonuç olarak, sanayi 4.0 hamlesi ile gücü artan devletin, iç politikasında bir kesim tarafından domine edilen bir devlet olarak düşünülmesi anlamlı sonuçların elde edilmesine yardımcı olmaktadır.

Sanayi 4.0 bir yandan devletin ekonomik ve sosyal gücünü korumasının yolunu açarken, diğer yandan bu gücün bir kesim tarafından kontrol altına alınmasını mümkün kılacak gibi gözükmektedir. Buna karşın, bu dominasyonun sürdürülebilirliği de bizzat yine sanayi 4.0 ekosistemi tarafından daha hızlı bir şekilde tehdit altına alınabilecektir. Zira sanayi 4.0 hamlesi, doğası gereği, üretim faktörlerinin organizasyonunu otomatize eden, verimliliştiren ve insansızlaştıran bir gelişim olduğu için, üretim fonksiyonunun sonuca ulaşmasını hızlandırmaktadır. Dolayısıyla, devleti domine eden kesim haricindeki kesimlerin üretim

faaliyetlerinin sonucunu almasını da hızlandırabilecektir. Bir başka ifadeyle, iç politikayı domine eden kesim haricindekilerin sanayi 4.0 hamlesi ile ekonomik imkanlarını daha hızlı artırabilmesi sonucunda, devletin bir kesim tarafından dominasyonu kısa bir zaman içerisinde tehdit edilebilir hale gelecektir. Bu durum da, uluslararası ilişkiler teorilerinde '*ayrık devlet*' anlayışının yerini '*kırılğan ayrık devlet*' anlayışının ikame etmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Sonuç olarak, sanayi 4.0 hamlesinin çeşitli uygulamaları ile *merkeziyetsiz bir toplumsal yapılanmanın öncüsü* olarak görülmesine (Myeong & Jung, 2019, s. 2) rağmen, sadece *merkezi yapı olan devleti kırılğanlaştıran* bir rol oynaması muhtemel görünmektedir.

Buna karşın, kırılğan ayrık devlet anlayışının daha hızlı ortaya çıkmasını sağlayacak ek gelişmeler olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir. Özellikle blok-zincir teknolojisinin gelişmesi, devletlerin siber saldırılara daha fazla maruz kalması, güvenliği az blok-zincir tabanlı para sistemlerinin daha kolay dolandırılma riskini artırması, metaverse tabanlı yeni şehirlerin kurulması gibi gelişmeler kırılğanlığı artıracak unsurlar arasında sayılabilir (Guitton, 2022; Li et al., 2022; Campbell-Verduyn et al., 2020; Keller, 2014). Her ne kadar bu makale, mevzu bahis gelişmelerin tamamen merkezizliği meydana getirecek bir unsur olduğu düşüncesine katılmasa da, toplumsal psikoloji üzerindeki etkileri sebebiyle devletin iç politikadaki işlevselliğini önemli oranda etkileyeceğini düşünmektedir. Bir başka ifadeyle, bu makale merkezizlik oluşturduğu düşünülen bu gelişmelerin sanayi 4.0 üzerinden oluşan ayrık devletin kırılğanlaşması süreci üzerinde bir çarpan etkisi oluşturmasını kaçınılmaz görmektedir.

Diğer taraftan, tıpkı siber güvenlik tartışmalarında devletin bu alana girmesi ile, aleyhine gözüken siber gelişmeleri lehine çevirme kabiliyeti gibi, sanayi 4.0 ve mevzu bahis merkezizleşme gelişmelerini devlet lehine çevirebilecek unsurları da göz ardı etmemek gerekir. (Aribogan, 2018). Mevzu bahis teknolojilerin yüksek altyapı yatırım maliyetleri, bu teknolojilerin hayata geçirilebilmesi için devleti kaçınılmaz bir aktör haline getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sadece makro-ekonomik ve sosyal dengeler arasında Huntington'ın sistematiği üzerinden değil, aynı zamanda bizzat teknolojik gelişmenin kendi dinamikleri sebebiyle devletin toplumsal rolü artmaktadır. Sonuç itibarıyla, hem işgücü piyasası hem de iş dünyası devletin toplumsal rolünü azaltma yerine artırma yönlü dinamikleri bulunmaktadır.

Buna karşın, hem işgücü piyasasının hem de iş dünyasının merkezinde olan bireylerin talep ve beklentileri devletin toplumsal rolünde artış meydana getirdiği gibi, devletin yönetim usullerini, önceliklerini ve hedeflerini değiştirme potansiyeline de sahiptir. Örneğin, devletin iş dünyası ile ilişkisi kurumlar vergisi ve katma değer vergisi temel vergilendirme usullerinin optimize edilmesi üzerine değil, yatırımların finansmanı, teşvik mekanizmalarının çeşitlendirilmesi ve uluslararası kredilere ulaşım konusunda öncü olma gibi hedefler üzerine yönelmektedir. Bir başka ifadeyle, özel sektörün devletten beklentisi vergileri azaltmasından daha ziyade, teşviklerini artırması şeklinde değiştiği düşünülebilir. Her ne kadar devlet yönetmenin şirket yönetmekle aynı olmadığına dair fikir varlığını korusa da (Krugman, 2009), devlet/şirketler dünyası dayanışmasının var olduğu da bir hakikattir. Bu ilişki türündeki ihtiyaç mekanizması sadece şirketten devlete yönünde değil, aynı zamanda devletten şirkete yönünde de gelişmektedir. Zira işsizleşen toplumun yükünü kaldırmak için devletler de şirketlere ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, devletin desteğinin uzun vadeli olması beklentisi de, kırılğan ayrık devlet anlayışındaki kırılğanlığı azaltmak için, devlet-şirketler dayanışmasının da uzun vadeli olması gerekmektedir.

Merkezsizliği artırması beklenen teknoloji ve altyapının mimarı Şirketler ile merkezi teşkil eden devlet arasındaki ilişkinin otorite odaklılıktan dayanıŐma odaklılığa d6n6Őmesi Huntington sistematiki içerisinde de kendine yer bulmaktadır. Ekonomik gelişme ve mobilite imkanlarını artırma potansiyellerinden dolayı, hem sosyal h6sranı hem de politik katılımı azaltma ihtimalini barındırdığı için siyasi istikrarsızlığın da 6n6ne geçme potansiyelini de taşımaktadır. Bu sebeple, yatırım riskini dağıtma seçeneğinden dolayı Şirketler için devletler 6nemli bir dayanıŐma odağı olur iken, siyasi istikrarsızlığı azaltma potansiyelinden dolayı devletler için de Şirketler aynı 6zelliğe sahip olmaktadır. Dolayısıyla, sanayi 4.0 hamlesi ile beraber merkezsizliğe katkı sağlayacağı d6Ő6n6len blok-zincir gibi diğer unsurlar da, merkezin g6c6ne olan ihtiyaçlarından dolayı, merkezsizliği getirmek yerine, merkeziyetin niteliğini deđiŐtiren bir etkiye sahip g6r6nmektedir.

Sonuç

Bu makale, henüz gelişme aşamasında olan ve etkilerini ekonomide dahi tam olarak hissettirmemiş sanayi 4.0 hamlesinin uluslararası ilişkiler teorilerine olan etkisine y6nelik erken d6nem bir tartışma zemini kurmayı amaçlamıştır. Bu tartışma zeminin 6c temel kolonu bulunmaktadır. Birincisi, sanayi 4.0 hamlesinin makro ekonomik dengelenme mekanizmaları 6zerindeki etkisi, ikincisi değişen dengelenme mekanizmalarının sosyal dengeler 6zerindeki etkisi, 6c6nc6s6 de d6n6şen sosyal dengelerin politik katılıma etkisi ile devletin d6n6ř6m6ne etkisidir. Huntington'ın kavramsal 6erçevesi ile katmanlı olarak sanayi 4.0 ile devletin sosyal formasyon 6zerindeki etkisi hakkında ortaya konan senaryo, doğrudan uluslararası ilişkiler teorilerindeki devlet tartışmalarını da etkileme potansiyelini haizdir. Buna g6re, sosyal dengeler i6erisinde 20. y6zyıldan farklı, ama yeniden g66c6l6 bir konuma ge6en devletlerin, neoliberal k6reselleşme iddiaların aksine zayıflayan değil, farklı formatta yeniden g66c6lenen bir unsur olarak uluslararası ilişkiler teorilerinin tartışmalarında yerini koruyacağı d6ř6n6lmektedir.

Bununla beraber bu 6alışma, sanayi 4.0 hamlesinin bir parçası olmakla beraber kendi dinamiklerine de sahip olan blok-zincir gibi gelişmelerin de sanayi 4.0-devlet ilişkisini bozan değil, aksine g66c6lendiren 6zellikler taşıdığını d6ř6nmektedir. 6zellikle 6zel sekt6r ile devletin arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması bu g66c6lendirici 6zelliğin 6nemli delillerinden g6r6nmektedir. Dolayısıyla, sanayi 4.0'ın uluslararası ilişkiler teorilerindeki tartışmalarda devletin rol6n6 koruyacak bir 6zellik taşıdığı iddiası, sadece işsizlik artışından değil, aynı zamanda yatırım b6y6mesinden beslenmektedir. Sonu6 itibariyle, sanayi 4.0 hamlesinin uluslararası ilişkiler teorilerine etkisini, devlet anlayışındaki değişimlerle eşdeğer gelişeceğini d6ř6nmek gerekmektedir. Bu makalede sanayi 4.0 hamlesi otomasyonları sonucunda oluşması muhtemel bir işsizlik ve g66c6 dalgasının etkilediği bir devlet anlayışı ele alınmıştır. Bununla birlikte, sanayi 4.0 hamlesinin otomasyon harici diğer teknolojik alanlarının da devlet anlayışındaki değişimlerinin incelenmesi ve uluslararası ilişkiler teorilerindeki tartışmalara etkisi perspektifinin genişletilmesi faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Al-Rodhan, N. R. F. (2011). *The Politics of Emerging Strategic Technologies: Implications for Geopolitics, Human Enhancement and Human Destiny*. Springer.
- Aribogan, D. Ü. (2018). *Duvar: Tarih Geri Dönüyor*.
- Ariboğan, D. Ü. (2007). *Uluslararası ilişkiler düşüncesi: Tarihsel gelişim*.
- Beard, C. A. (1927). Time, technology, and the creative spirit in political science. *American Political Science Review*, 21(1), 1–11. <https://doi.org/10.2307/1945535>
- Campbell-Verduyn, M., Rodima-Taylor, D., & Hütten, M. (2020). Technology, small states and the legitimacy of digital development: Combatting de-risking through blockchain-based re-risking? *Journal of International Relations and Development*, 24(2), 455–482. <https://doi.org/10.1057/s41268-020-00198-5>
- Elliott, A. (2004). *Social theory since Freud: Traversing social imaginaries*. Routledge.
- Ersoy, E. (2014). Realizm. In *Uluslararası ilişkiler teorileri*. İletişim Yayınları.
- Guillon, M. J. (2022). Sovereignty in the age of technology: Challenges and Opportunities. *Computers in Human Behavior*, 134, 107331. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107331>
- Huntington, S. P. (2006). *Political order in changing societies*. Yale University Press.
- Jones, S. (2011). Is Human Evolution Over? In *Evolution 2.0: Implications of Darwinism in Philosophy and the Social and Natural Sciences* (pp. 167–176). Springer Science & Business Media.
- Keller, J. W. (2014). Misusing virtual worlds can be dangerous: A response to Carvalho. *International Studies Perspectives*, 15(4), 558–563. <https://doi.org/10.1111/insp.12087>
- Krugman, P. (2009). *A country is not a company*. Harvard Business Review Press.
- Kutlay, M., & Karaoğuz, H. E. (2017). Neo-developmental turn in the global political economy? The Turkish case. *Turkish Studies*, 19(2), 289–316. <https://doi.org/10.1080/14683849.2017.1405727>
- Li, S., Wang, D., Dong, H., & Fu, Q. (2022). Blockchain development and corporate performance in China: The role of ownership. *Emerging Markets Finance and Trade*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/1540496x.2022.2026770>
- Lobell, S. E., Ripsman, N. M., & Taliaferro, J. W. (2009). Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy. In *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press.
- Machová, R., Korcsmáros, E., Šeben, Z., Fehér, L., & Tóth, Z. (2021). Developing the competences of generation Z with innovative teaching methods in the context of the requirement of labour market by industry 4.0. *International Journal of Advanced Corporate Learning (IJAC)*, 14(2), 17–26. <https://doi.org/10.3991/ijac.v14i2.24993>
- Malthus, T. R. (1966). *First essay on population 1798*. Palgrave Macmillan (UK).
- Marchant, G. E., & Wallach, W. (2020). *Emerging technologies: Ethics, law and governance*. Routledge.

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>

Myeong, S., & Jung, Y. (2019). Administrative reforms in the fourth industrial revolution: The case of blockchain use. *Sustainability*, 11(14), 3971. <https://doi.org/10.3390/su11143971>

Nitze, P. (1959). Necessary and sufficient elements of a general theory of international relations. In *Theoretical aspects of international relations* (pp. 1–15). University of Notre Dame Press.

Ranson, B. (1986). Planning education for economic progress: Distinguishing occupational demands from technological possibilities. *Journal of Economic Issues*, 20(4), 1053–1065. <https://doi.org/10.1080/00213624.1986.11504575>

Schwab, K. (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. Optimist Yayın Grubu.

Ünay, S. (2017). *Global Political Economy After the Crisis: Theoretical Perspectives and Country Experiences*. Nova Science Publishers.

Yergin, D. (2011). *The quest: Energy, security, and the remaking of the modern world*. Penguin.